

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta

Viite: HE 149/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi

Hallituksen esitys lastensuojelulain muuttamiseksi sisältää merkityksellisiä säännöksiä sijaishuollon järjestämiseksi, erityisen huolenpidon jaksoissa ja kuntouttavana suljettuna laitospalveluna.

Hallituksen esitykseen sisältyy myös säännökset lapsen hyväksyttävästä kasvatuksesta ja kasvatuskeinoista sekä eräiden aineiden ja esineiden poisottamisesta lapselta. Näitä säännöksiä sovellettaisiin kaikissa lapsen kodin ulkopuolisissa sijoituksissa, siis myös avohuollossa ja perhehoidossa.

Hallituksen esityksessä uudistetaan ns. hatkasäännökset sekä lapsen luvattomaan poistumiseen ja palauttamiseen liittyvät virka-apusäännökset.

Sijoitetun lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun 4 a §

Pykälän tarkoituksena on täsmentää toimia, joilla mahdollistettaisiin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 1 §:ssä säädettyjen edellytysten nykyistä parempi toteutuminen lapsen sijoituksen aikana (HE 149/2025, s.111).

Pykälä tulee sovellettavaksi kaikkiin niihin tilanteisiin, jossa lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle. Pykälää siis sovelletaan avohuollossa sekä sijaishuollossa lastensuojelulaitoksissa ja perhehoidossa, sekä lapsen jälkihuollon perhe- ja laitossijoituksissa.

Hallituksen esityksen positiivisena tavoitteena on hyvän hoidon ja kasvatuksen, lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellisen valvonnan ja huolenpidon sekä lapsen oikeuden tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin turvaaminen. Tavoitteena on lisäksi vahvistaa sijaishuoltopaikkojen aikuisten mahdollisuuksia kasvattaa ja pitää huolta sijoitetuista lapsista tarkoituksenmukaisella tavalla sekä luoda lapselle turvallista ja aikuisjohtoista arkea.

Pykälän 2 momentin mukaan lapselle voidaan asettaa hänen tasapainoisen kehityksensä ja erityisen suojelun toteuttamiseksi rajoja, myös tilanteessa, jossa lapsi on rajoista eri mieltä. Rajojen asettaminen edellyttää, että sijoitetulla lapsella on tieto sijoituspaikan kasvatuskeinoista, säännöistä ja siellä asetetuista rajoista.

Tuon esiin ensinnäkin seuraavan.

Kodin ulkopuolelle sijoitetulla lapsella on ehdoton oikeus saada sellaista hoitoa ja huolenpitoa, jota huostaanoton ja sijaishuollon tarkoitus hänen kohdallaan yksilöllisesti merkitsee. Lapsella on oikeus saada yksilöllistä valvontaa ja siihen liittyvää hyvää huolenpitoa, jossa on otettu huomioon lapsen ikä ja kehitystausta mutta myös hänen yksilölliset olosuhteensa. Lapsen uskonto, kulttuuritausta ja lapsen historia ja menneisyyden kokemukset on otettava huomioon kasvatusta, kasvatukseen liittyvää valvontaa tai vaikkapa kasvatuksellisia rajoja toimeenpantaessa. Täysin selvää lisäksi on, että esimerkiksi teini-ikäisillä lapsilla on erilaiset kasvatustavoitteet kuin hyvin nuorilla lapsilla. Tämä on otettava huomioon myös rajoja toimeenpantaessa ja sääntöjä laadittaessa. Sääntöjen ja rajojen tulee olla johdonmukaisia ja niiden tulee joustaa lapsen iän ja kehitystason huomioivalla tavalla.

Rajoja asetettaessa kysymys on myös toisaalta lapsen itsemääräämisoikeuden kunnioittamisesta ja sen edistämisestä.

Pykälän 2 momentin mukaan lapsen tasapainoisen kehityksen ja erityisen suojelun toteuttamiseksi lapselle voidaan asettaa rajoja, vaikka lapsi olisi rajoista eri mieltä. Lapsen tarvitsemien rajojen turvaamiseksi lapsen fyysiseen koskemattomuuteen voidaan säännöksen mukaan puuttua, jos se on välttämätöntä.

Pykälän tarkoituksena on ”vahvistaa sijoituspaikkojen aikuisten mahdollisuuksia kasvattaa ja pitää huolta sijoitetuista lapsista tarkoituksenmukaisella tavalla sekä luoda lapselle turvallista ja aikuisjohtoista arkea” (HE 149/2025, s.113).

Hallituksen esityksen mukaan ”kyse ei ole 11 luvussa säädetystä kiinnipidosta ja siihen liittyvästä voimankäytöstä, vaan suojelu- ja kasvatustarkoituksessa toteutetusta fyysisestä koskemisesta lapseen ja rajojen asettamisesta. Tällainen puuttuminen ei saa koskaan satuttaa lasta eikä aiheuttaa hänelle kipua. Sijoitettua lasta voitaisiin esimerkiksi ohjata fyysisesti kevyesti olkapäältä” (HE 149/2025, s.113).

Esitys poikkeaa oleellisesti siitä, mitä lapsen huoltolaissa tarkoitetaan hyväksyttävällä kasvatuksella ja toisaalta mitä yleisesti käsitetään normaalilla kotikasvatuksella. Lapsen fyysisen rajoittamisen tulisi aina olla viimesijaista, eikä siihen tulisi turvautua ”normaalina” ja laissa hyväksyttynä kasvatuskeinona. Vaarana tällaisessa määrittelemättömässä fyysisessä rajaamisessa on lisäksi tilanteiden eskaloituminen ja väkivaltatilanteisiin ajautuminen.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan (PeVL 56/2025) suhtautunut kielteisesti tällaiseen fyysiseen rajoittamiseen. Valiokunta totesi, että ”4 a §:n 2 momentista tulee perustuslain 7 §:n 1 ja 3 momenttiin liittyvistä syistä poistaa maininta oikeudesta puuttua lapsen fyysiseen koskemattomuuteen tai säännöksen sanamuotoa on täsmennettävä niin, että oikeus puuttua lapsen fyysiseen koskemattomuuteen rajautuu pykälän perusteluissa esitettyyn tavanomaisessa suojelu- ja kasvatustarkoituksessa toteutettuun fyysiseen koskemiseen lapseen ja rajojen asettamiseen.”

Tällaisen voimankäytön mahdollistaminen laissa, joka ulottuu myös perhehoitoon ja avohuollon sijoituksiin on ongelmallinen myös sen arvioinnissa, milloin fyysinen rajoittaminen muodostuu tosiasiaissa lain tarkoittamaksi rajoitustoimenpiteen yhteydessä käytettäväksi voimankäytöksi.

Edellä sanotun johdosta säännöksestä tulisi poistaa mahdollisuus osana kasvatusta oikeus fyysiseen rajoittamiseen.

Pykälän 3 momentin mukaan lapsen asiakassuunnitelman laatimisen yhteydessä sosiaalityöntekijällä on velvollisuus keskustella sijaishuollon aikana toteutettavista menettelytavoista ja kasvatuseriaatteista sekä kasvatukseen liittyvistä säännöistä ja käytännöistä, joilla lapsen hoitoa, kasvatusta, valvontaa ja huolenpitoa toteutetaan.

Lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on voimassa olevan lain mukaan velvollisuus valvoa lapsen edun toteutumista sijoituksen aikana ja toisaalta valvoa sijoituspaikan kasvatuskäytänteitä. Sosiaalityöntekijän velvollisuutena on puuttua välittömästi havaittuihin tai sen tietoon saatettuihin ongelmiin sijoituspaikassa. Momentissa tulisikin korostaa keskustelun lisäksi sijoituksen valvonnan merkitystä.

Tämän takia säännöstä (3 momentin alkua) voitaisiin muokata esimerkiksi seuraavasti.

Sosiaalityöntekijän on tehtävässään varmistettava, että lapsen sijoituspaikassa noudatettavat kasvatuseriaatteet turvaavat lapselle hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisen valvonnan ja huolenpidon sekä turvallisen kasvu ympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden. Lisäksi sosiaalityöntekijän tulee 30 §:ssä tarkoitettua asiakassuunnitelmaa laatiessaan keskustella mainitun pykälän 2 momentissa tarkoitettujen tahojen kanssa menettelytavoista ja kasvatuseriaatteista sekä kasvatukseen liittyvistä säännöistä ja käytännöistä, joilla lapsen hoitoa, kasvatusta, valvontaa ja huolenpitoa toteutetaan.

Perusteltuna käytäntönä voisi lisäksi olla, että lastensuojelulaitoksissa tulisi kirjata kaikki fyysisen puuttumisen tilanteet lasta koskeviin laitoksen ylläpitämiin asiakirjoihin.

4 b § Aineiden ja esineiden poisottaminen kodin ulkopuolelle sijoitetulta lapselta

Pykälässä säädetään niistä tilanteista, joissa sijoitetulta lapselta (avohuollossa ja sijaishuollossa) on otettava hänen hallussaan olevat pykälän tarkoittamat aineet ja esineet pois lapselta.

Selvänä lienee pidettävä sitä, ettei pykälä tule sovellettavaksi silloin, kun kyse on koko perheen avohuollon sijoituksesta. Säännös tulisi siis sovellettavaksi vain tilanteissa, jossa lapsi sijoitetaan yksin kodin ulkopuolelle.

Rajanveto 4 b §:n mukaisen poisottamisen ja rajoituksena (65 §) toteutetun poisottamisen välillä ei ole selkeä. Molemmissa säännösten poisottamistilanteissa on sallittu käyttää fyysisiä voimakeinoja.

Lain 4 b §:n mukaisessa poisottamisessa voidaan käyttää fyysistä rajoittamista (4 a §) ja 65 §:n mukainen rajoitus sallii välttämättömän voimankäytön. Käytännössä kuitenkin molemmat fyysisen rajoittamisen tilanteet voivat ajautua erilaisiin, hallitsemattomiinkin voimankäyttötilanteisiin. Mahdollista myös on, että poisottotilanteet tulkitaan (säännönmukaisesti) 4 b §:n mukaisiksi fyysisen rajoittamisen kasvatukselliseksi tilanteiksi.

Tämä korostaa 4 b:n tarkoittamien aineiden ja esineiden poisottotilanteiden tarkkaa ja yksityiskohtaista kirjaamista ja edellyttää sosiaalityöntekijältä yksilöllisen valvonnan tehostamista.

Pykälä ei anna harkintaa aineiden ja esineiden poisottamisessa säännösten tarkoittamissa tilanteissa. Säännökset on laadittu siis ehdottomaan, imperatiivimuotoon; "tulee ottaa ja "on otettava".

Perustuslakivaliokunta on em. lausunnossaan kiinnittänyt huomiota tähän samaan asiaan.

Pykälän säännökset tulisikin muotoilla niin, että poisottotilanteissa voitaisiin käyttää yksilöllistä harkintaa, siis käyttää ilmaisua "voidaan ottaa".

Pykälän momenteissa säädettäisiin poisottotilanteissa eri tilanteissa. Säännöksissä on käytetty useassa eri yhteydessä harhaanjohtavasti termiä "sijaishuoltopaikka". Koska pykälän säännökset koskisivat myös avohuoltoa tulisi termi sijaishuoltopaikka muuttaa johdonmukaisesti "sijoituspaikaksi"

Säännös ei tällaisenaan oikeuta poisottamiseen, jos aine tai esine vaarantaa lapsen oman tai toisen lapsen sijaishuollon tai sijoituksen järjestämistä tai toteuttamista, (jollei kyse ole säännöksen tarkoittamista tilanteista eli aineet ja esineet todennäköisesti vaarantavat lapsen omaa tai toisen henkilön henkeä, terveyttä, turvallisuutta, sijaishuoltopaikan (po. sijoituspaikan) järjestystä tai vahingoittaa omaisuutta).

Momenttien säännöksiin voisi lisätä tilanteet, jossa lapsi vaarantaa pykälän tarkoittamilla aineilla ja esineillä "lapsen omaa tai toisen lapsen sijoituksen järjestämistä"/tai vaihtoehtoisesti "vaarantaa sijoituksen tarkoituksen toteutumista" esimerkiksi seuraavasti.

Lisäksi lapselta on otettava pois rahavarat, maksuvälineet ja muut näihin verrattavat välineet, hyödykkeet tai omaisuus, jos niiden käyttö todennäköisesti vaarantaa lapsen omaa tai toisen henkilön henkeä, terveyttä, turvallisuutta, sijoituspaikan järjestystä, vahingoittaa omaisuutta tai vaarantaa vakavasti lapsen oman tai toisen lapsen sijoituksen järjestämistä. Säännöksen loppuosa voitaisiin muotoilla myös seuraavasti ...tai vaarantaa vakavasti lapsen oman tai toisen lapsen sijoituksen tarkoituksen toteutumista.

Lisäksi lapselta on otettava pois lapsen hallussa olevat viestinnän mahdollistavat laitteet tai muut välineet, jos lapsi käyttää laitetta tai välinettä vaarantaen omaa kehitystä ja hyvinvointia. Lisäksi laitteet tai muut välineet on otettava pois, jos lapsi käyttää viestinnän mahdollistamaa laitetta tai välinettä vaarantaen omaa tai toisten henkilöiden turvallisuutta tai sijoituspaikan järjestystä, taikka vaarantaa vakavasti lapsen omaa tai toisten lasten sijoituksen järjestämistä. Säännöksen loppuosa voitaisiin muotoilla myös seuraavasti ...tai vaarantaa vakavasti lapsen oman tai toisen lapsen sijoituksen tarkoituksen toteutumista.

Tällaisilla muutoksilla varmistetaan osaltaan sijoitetun lapsen yksilöllisten tarpeiden ja olosuhteiden huomioon ottaminen sijoituksen aikana sitä toimeenpantaessa.

4 c § Päätöksenteko aineen ja esineen poisottamisessa

Esityksen 4 c §:ssä on säädetty päätöksenteosta otettaessa lapselta pois 4 b §:n tarkoittamia aineita ja esineitä.

Pykälän 1 momentin mukaan aineen tai esineen poisottamisesta on tehtävä päätös, jos poisotettua ainetta tai esinettä ei palauteta lapselle heti tilanteen rauettua. Pykälän 2 momentin mukaan päätöksen perhehoidossa olevan lapsen osalta tekee 13 b §:ssä tarkoitettu lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tai muu hyvinvointialueen toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija.

Poisottaminen perhehoidossa edellyttää siten hyvinvointialueilla päätöksenteon järjestämistä siten, että päätös voidaan tehdä ilman aiheetonta viivästystä.

Pykälän 3 momentissa on säädetty alkoholituotteiden ja tupakkatuotteiden hävittämisestä. Selvää lienee se, että hävittämisen voi tehdä se taho, joka on poisottamisenkin tehnyt (perhehoitaja tai laitos). Selvyyden vuoksi säännöksessä voitaisiin tämä suoraan sanoa siten, että lapsen sijoituspaikka voi hävittää poisotetun alkoholi- tai tupakkatuotteen.

Käytännössä perhehoitaja joutuu kuitenkin odottamaan asiassa toimivaltaisen hyvinvointialueen viranhaltijan päätöstä siitä, ettei näitä aineita ja esineitä palauteta lapselle ja voidaanko arvokkaat tuotteet hävittää.

49 a § Kuntouttava suljettu laitospalvelu

Pykälässä säädetään kuntouttavan suljetun laitospalvelun järjestämisen edellytyksistä.

Pykälän 3 momentin mukaan alle 12-vuotias lapsi voidaan sijoittaa kuntouttavaan suljettuun palveluun vain erityisistä syistä.

Esityksen 60 a §:n mukaan alle 12-vuotiasta lasta ei voida kuitenkaan sijoittaa EHO-jaksolle.

Jos alle 12-vuotiaan lapsen sijoitusta valmistellaan suljettuun palveluun, edellytetään sijoitukselle poikkeuksellisen korostettuja vaatimuksia.

Tämän takia säännöstä tulisi muokata siten, että siinä korostuisi tällaiset erityisen painavat syyt, esimerkiksi seuraavasti.

Alle 12-vuotias lapsi voidaan sijoittaa kuntouttavaan suljettuun palveluun vain poikkeuksellisesti erittäin painavista syistä, jos sijaishuoltoa tai lapsen terveydenhuollon palveluja ei ole mahdollista muutoin lapsen edun edellyttämällä tavalla järjestää.

49 c § Kuntouttavaa suljettua laitospalvelua koskeva päätöksenteko

Pykälässä säädetään suljettua laitospalvelua koskevasta päätöksenteosta eri tilanteissa. Päätös voidaan tehdä päätettäessä lapsen huostaanotosta ja sijaishuoltoon sijoittamisesta. Päätös voidaan tehdä muutettaessa lapsen sijaishuoltopaikkaa. Päätös voidaan tehdä päätettäessä lapsen kiireellisestä sijoituksesta tai päätettäessä kiireellisen sijoituksen johdosta lapsen huostaanotosta. Hallinto-oikeus voi myös antaa lain 83 §:n mukaisen väliaikaismääräyksen suljettuun laitospalveluun sijoittamisesta.

Näissä tilanteissa päätöksentekoon oikeutettu viranhaltija vaihtelee siten kuin lastensuojelulain 13 §:ssä, 38 ja 38 a §:ssä sekä 43 §:ssä säädetään.

Perusteltua voisi olla, että lakiin lisättäisiin nimenomainen päätösvaltaa koskeva säännös, jolloin sama viranhaltijataso päättäisi suljetun laitospalvelun järjestämisestä

ja siihen liittyvistä muista päätöksistä. Tällä turvattaisiin päätöksenteon yhtenäisyys sekä tarvittava asiantuntemus palvelua koskevassa päätöksenteossa.

Päätöksen kuntouttavasta ja siihen liittyvästä muusta sijaishuoltoon liittyvästä päätöksenteosta voisi tehdä lastensuojelulain 13 §:n 2 momentin tarkoittama sosiaalihuollon johtava viranhaltija. Tarkoituksenmukaista saattaa olla, ettei päätösvallan delegointia, liitetä suljettua palvelua koskevaan päätöksentekoon, siten kuin 13 §:n 2 momentissa säädetään.

Tällöin uusi momentti voisi kuulua esimerkiksi seuraavasti.

Kuntouttavaa suljettua laitospalvelua ja siihen liittyvää sijaishuoltoa koskevan päätöksen tekee 13 §:n 2 momentin tarkoittama sosiaalihuollon johtava viranhaltija lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmisteltua asian.

Tuon päätöksenteosta esiin vielä seuraavan.

Kuntouttavan suljetun laitospalvelun keskeisenä tavoitteena on katkaista etenkin alle rikosvastuuiän olevien lasten rikoskierre silloin, kun muilla palveluilla ei voida vastata lapsen tarpeisiin.

Kysymys on lähtökohtaisesti pitkäaikaisesta, mahdollisesti useita vuosia koskevasta sijoituksesta, ja vahvasti resursoidusta, moniammatillisesta sekä lasta kuntouttavasta sijaishuollon järjestämistavasta silloin, kun muut sijaishuollon järjestämistavat eivät vastaa lapsen tarpeisiin. Suljetun palvelun aloittaminen ja sen jatkaminen sekä sen toimeenpano edellyttää laissa määriteltyjen asiantuntijoiden arviota ja lausuntoa. Suljetun palvelun järjestämisen edellytyksiä on arvioitava koko ajan sijoituksen aikana.

Kyse on siis suljetusta hoidosta, jonka aikana lapsen liikkumista ja sosiaalisia suhteita rajataan voimakkaasti. Erityiset rajoitukset ovat esityksen mukaan oleellinen osa (itseasiassa järjestämisen yksi edellytys) lapselle järjestettävää hoitoa ja huolenpitoa.

Päätettäessä suljetusta laitospalvelusta on päätöksenteon yhteydessä tehtävä erilliset rajoituspäätökset 71 §:n 1–3 momentissa tarkoitetuista erityisistä rajoituksista, jotka on siis säädetty sijoituksen edellytykseksi. Rajoituspäätökset on määrättävä olemaan voimassa enintään yhden vuoden. Mikäli suljettua palvelua on tarpeen jatkaa, on erityisistä rajoituspäätöksistä tehtävä määräajan jälkeen uudet päätökset, joiden voimassa oloajaksi on määrättävä enintään yksi vuosi.

Sijoituspäätöstä ja 71 §:n mukaisia rajoitustoimia koskevasta muutoksenhakuoikeudesta säädetään 89 §:ssä ja muutoksenhausta 90 ja 92 pykälässä.

Lapsen erityisistä oikeussuojakeinoista ei hallituksen esityksessä säädetä mitään. Sovellettavaksi tulevat näin ollen vain voimaolevan lastensuojelulain valitusoikeutta koskevat säännökset. Mikäli 12-vuotta täyttänyt lapsi tai hänen huoltajansa katsovat, ettei edellytyksiä suljetun hoidon järjestämiselle ole, asianosaiset voivat vaatia huostaanoton lopettamista tai sijaishuoltopaikan muuttamista. Tähän vaatimukseen on hyvinvointialueella tehtävä päätös, josta asianosaisilla on valitusmahdollisuus hallinto-oikeuteen.

Lapsen oikeusturvan korostamiseksi olisi ehkä perusteltua säätää erikseen siitä, että jos edellytykset suljetun laitospalvelun järjestämiselle edelleen ovat olemassa,

asiassa tehtäisiin suljettua laitospalvelua koskeva jatkopäätös samassa yhteydessä, kun tehdään päätökset 71 §:n mukaisten erityisten rajoitusten jatkamisesta.

Asianosaisilla olisi siten mahdollista valittaa sekä erityisistä rajoituksista että kuntouttavan suljetun laitospalvelun jatkamista koskevasta päätöksestä.

Päätöksen suljetun kuntouttavan laitospalvelun jatkamisesta tekisi lastensuojelulain 13 §:n 2 momentin tarkoittama sosiaalihuollon viranhaltija.

Säännös tältä osin voisi kuulua kokonaisuudessaan esimerkiksi seuraavasti.

Suljettua kuntouttavaa laitospalveluja voidaan jatkaa erittäin painavilla syillä, mikäli lapsen 71 §:n mukaisten erityisten rajoitusten voimassa oloa on välttämätöntä jatkaa, ja jos kuntouttavan suljetun laitospalvelun jatkaminen on lapsen hengen, terveyden tai turvallisuuden ja lapsen tarpeenmukaisten palvelujen järjestämisen kannalta välttämätöntä. Päätös on voimassa saman ajan kuin lapselle tehty 71 §:ssä säädetyt rajoituspäätökset. Kuntouttavaa suljettua laitospalvelua koskevan päätöksen jatkamista koskevan päätöksen tekee 13 §:n 2 momentin tarkoittama sosiaalihuollon johtava viranhaltija lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmisteltua asian.

Jos tällainen säännös otetaan lakiin, tulee vastaavalla tavalla muutoksenhakua koskevia säännöksiä muokata.

49 d § Kuntouttavan suljetun laitospalvelun henkilöstö

Pykälässä säädetään kuntouttavan suljetun palvelun henkilöstä. Säännöksissä ei ole miltään osin otettu kantaa siihen, mitä kuntouttavaan laitospalveluun sijoitettujen lasten sijoittelussa laitoksen asuinyksiköihin tulee ottaa huomioon.

Lasten sijoittamisessa eri yksiköihin tulee huomioitavaksi lasten erilaiset kulttuuritaustat, lasten sukupuoli, sijoitettujen lasten ikärakenne, sijoitettujen lasten sairauksien ja taustojen asettamat vaatimukset hoidolle. Tiloissa ja lasten sijoittelussa laitoksen eri asuinyksiköihin on otettava huomioon myös erilaiset alakulttuurit ja mahdollinen jengiytymisen riskin eliminointi.

Tämän takia pykälän otsikkoa voitaisiin muuttaa ja lisätä pykälään uusi 4 momentti, esimerkiksi seuraavasti.

Kuntouttavan suljetun laitospalvelun henkilöstö ja lasten sijoittaminen laitoksen asuinyksikköön

Sen lisäksi mitä 59 §:n 4 momentissa säädetään yhdessä hoidettavien lasten ja nuorten määrästä ja 60 §:n 3 momentissa henkilökunnan määrästä, tulee lasten sijoittamisessa laitoksen asuinyksiköihin huomioida sijoitettujen lasten yksilölliset tarpeet, lasten ja henkilökunnan turvallisuus, lasten kulttuuritaustat, sijoitettujen lasten ikärakenne, sekä lasten sairauksien ja taustojen asettamat erityiset vaatimukset sijaishuollon toteuttamiselle.

49 e § Kuntouttavan suljetun laitospalvelun toimeenpano

Pykälän 3 momentissa on lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle asetettu velvollisuus suunnitella vastaisen sijaishuollon järjestämistä tilanteessa, jossa suljettu laitospalvelu on päättymässä.

Mikäli lapsi siirtyy kuntouttavasta suljetusta laitospalvelusta tai erityisen huolenpidon jaksolta muuhun sijaishuoltopaikkaan, tai siirtyy lain 12 luvun mukaisen jälkihuolto-oikeuden piiriin, tulee kaikissa tilanteissa turvata hoidon jatkuvuus. Kun päivähinta kuntouttavassa suljetussa laitospalvelussa lähenee (vähintään) 2000 euroa/vrk ja erityisessä huolenpidossa päivähinta asettunee noin 1000 euroon/vrk, ei näitä lapseen tehtyjä perusteltuja "investointeja" voida hukata, vaan on varmistettava kaikissa tilanteissa lapsen kannalta myönteisen kehityksen jatkuminen muussa sijaishuollossa tai jälkihuollossa. Tämä merkitsee, että näitä lapsen elämän taitekohtia on suunniteltava etukäteen erityisesti lastensuojelun ja myös terveydenhuollon monialaisessa yhteistyössä.

Pykälän 3 momenttia voitaisiin muokata seuraavasti.

Kuntouttavan suljetun laitospalvelun aikana lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on suunniteltava lapsen sijaishuollon toteuttaminen sijoituksen päätyttyä kuntouttavassa suljetussa laitospalvelussa. Sosiaalityöntekijän ja lapsen suljettua laitospalvelua järjestävän lastensuojelulaitoksen sekä lapsen suunnitellun sijaishuoltopaikan on tehtävä yhteistyötä lapsen tarvitsemien palvelujen jatkuvuuden turvaamiseksi.

Esityksen puutteena on pidettävä sitä, ettei kuntouttavan suljetun laitospalvelun suhdetta jälkihuoltoon koskeviin säännöksiin ole ollenkaan valmisteltu.

Mikäli lapsi siirtyy jälkihuoltoon, korostuu jälkihuollon suunnittelu ja jälkihuollollisten palvelujen ja tuen järjestäminen. Suunnitteluvuorollisuutta korostaa erityisesti se, että lapsi on voinut olla suljetussa hoidossa hyvin pitkiä aikoja, useita vuosiakin. Kun samanaikaisesti on lapsen sosiaalista elämää, ihmissuhteita ja ylipäätään yhteiskuntaan kiinnittymistä voimakkaasti rajoitettu, asettaa se haasteita sosiaalityölle, mutta erityisesti monialaisten palvelujen järjestämiselle. rajataan voimakkaasti ja hänen liikkumisensa laitoksen ulkopuolella on rajattua. Vaarana on, että lapsi vieraantuu yhteiskunnasta tai ei osaa toimia päivittäisissä toiminnaissa samalla tavalla kuin muut ihmiset.

Jälkihuollon suunnittelu olisi aloitettava riittävän ajoissa, ennen tiedossa olevaa sijaishuollon päättymistä ja jälkihuollon alkamista. Suunnittelussa on otettava erityisesti huomioon se, miten lapsen tarvitsemien palvelujen jatkuvuus voidaan turvata ja edellyttääkö tämä erityisiä jälkihuollollisia tukitoimia tai palveluja.

Suljetusta palvelusta itsenäistyvän nuoren kanssa on suunniteltava muun muassa, miten asuminen järjestetään, mahdollisten päihde- ja mielenterveysongelmien jatkohoito- ja tukitoimet, talouden suunnittelu sekä koulutukseen ja työelämään integroituminen.

Lapsen sijaishuollossa ja sijoituksessa tapahtuvat muutokset ja jälkihuolto-oikeuden alkaminen edellyttävät lähes aina sosiaalihuoltolain 41 §:n tarkoittaman monialaisen yhteistyön tekemistä ja monialaisen suunnitelman laatimista palvelujen kokonaisuuden mahdollistamiseksi yhteistyöhön osallistuvien viranomaisten ja muiden tahojen välillä.

Tämän takia kuntouttavaa suljettua laitospalvelua koskeviin säännöksiin tulisi lisätä jälkihuollon suunnitteluvuorollisuus. Samanlainen suunnitteluvuorollisuus tulisi lisätä myös erityisen huolenpidon jaksoa koskevaan pykälään.

Pykälään voitaisiinkin lisätä uusi 4 momentti, joka voisi kuulua esimerkiksi seuraavasti:

Jos lapsen 12 luvussa säädetty jälkihuolto-oikeus alkaa sijoituksen päätyttyä kuntoutuksessa suljetussa laitospalvelussa, on lapsen jälkihuoltoa ja siihen liittyvää jälkihuoltosuunnitelmaa ryhdyttävä valmistelemaan hyvissä ajoin ennen sijoituksen päättymistä. Suunnittelussa on sen lisäksi, mitä 76 ja 76 a §:ssä säädetään jälkihuollon sisällöstä ja asumisen ja toimeentulon turvaamisesta, erityisesti huomioitava lapselle välttämättömien palvelujen jatkuvuus.

60 b § Päätös erityisen huolenpidon jaksosta

Pykälässä säädetään erityisen huolenpidon jaksoa (EHO-jakso) ja jakson jatkamista koskevasta päätöksestä ja päätökseen liittyvästä asiantuntija arvioinnista.

Hallituksen esityksessä on todettu, että vaatimus päätöksen pohjautumisesta asiantuntija-arvioon koskisi vain EHO-jaksoa koskevaa ensimmäistä päätöstä.

”Säännös koskisi nykysäätelyn ja käytännön mukaisesti jaksosta tehtävää ensimmäistä päätöstä.... Jaksojen tavoitteet liittyvät tyypillisesti kriisiytyneen tilanteen pysäyttämiseen ja vakauttamiseen, karkailun ja päihteiden käytön katkaisuun sekä koulunkäynnin edistämiseen. Usein vasta jakson aikana pystytään tekemään tarvittavat tutkimukset ja arvioimaan lapsen tuen tarvetta. (HE 149/2025, s.131–132).

Hallituksen esityksestä ilmenevä voi ohjata päätöksentekoa virheelliseen suuntaan.

Pidän selvänä, että mikäli EHO-jaksoa on tarpeen jatkaa, on myös jatkamista koskevan päätöksen perustuttava pykälän tarkoittamaan asiantuntijoiden ammatilliseen arvioon. Lapsen oikeusturvasyyt edellyttävät välttämättä tätä.

Lapsella on (ehdoton) oikeus saada kodin ulkopuolisen sijoituksen aikana tarpeenmukaista hoitoa ja huolenpitoa, tarpeittensa mukaisessa laajuudessa ja sellaisin toimintamuodoin, jotka turvaavat hänen etunsa toteutumisen. Erityisen huolenpidon jaksoa tai sen jatkamista koskeva päätös on lisäksi 89 ja 90 §:n valituskelpoinen.

Totean vielä, että arviosta on ilmeistä, mitä tukipalveluja laitoksen tulisi järjestää tai hankkia erityisen huolenpidon järjestämiseksi. Ammatillisella arviolla on siis merkitystä siinä, mitä palveluja ja tukea EHO-jaksolle sijoitettu lapsi välttämättä jatkojaksolla tarvitsee ja miten ja kenen toimesta tämä tuki on sijaishuoltopaikassa järjestettävissä (esimerkiksi monialaisena yhteistyönä).

Pykälän 3 momentin viimeisen virkkeen mukaan EHO-jakson lopettamisesta päättää 13 b §:ssä tarkoitettu lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tai muu hyvinvointialueen toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija.

Säännöstä voitaisiin muokata siten, että toimivaltaisella viranhaltijalla tarkoitettaisiin lastensuojelulain 13 §:n mukaan määräytyvää viranhaltijaa, jolloin viimeinen virke voisi kuulua esimerkiksi seuraavasti.

Lopettamisesta päättää 13 b §:ssä tarkoitettu lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tai muu 13 §:n 2 momentin mukainen viranhaltija.

Pykälän 4 momentin mukaan, jos erityisen huolenpidon jakso järjestetään muualla kuin lapsen omassa sijaishuoltopaikassa, hyvinvointialue voi lapsen tilanteen

kokonaisarviointi huomioon ottaen irtisanoa edellä tarkoitetun sijaishuoltopaikan. Irtisanomisesta päättää 13 §:n 2 ja 3 momentin mukaan määräytyvä viranhaltija lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmisteltua asian.

Säännös on ongelmallinen, koska ostopalvelusopimuksen solmimisesta päättäminen tai sopimuksen irtisanominen on hyvinvointialueen hallintotoimintaa, ja päätösvalta näistä asioista määräytyy hyvinvointialueen omien päätöksentekoa koskevien määräysten mukaisella tavalla. Nyt lastensuojelulakiin tulisi erityissäännös sopimuksen irtisanomisesta.

Säännös on myös asiallisesti turha. Jos lapsi siirtyy EHO-jaksolle toiseen sijaishuoltopaikkaan, on asiassa tehtävä päätös sijaishuoltopaikan muuttamiseksi. Tällaisessa tilanteessa vanhan sijaishuoltopaikan ja hyvinvointialueen välillä solmittu sopimus voidaan luonnollisesti irtisanoa.

Momentin viimeisen virkkeen tarpeellisuutta päätöksentekoon oikeutetusta viranhaltijasta sopimuksen irtisanomistilanteissa voitaisiin tämän takia vielä arvioida.

Mahdollista luonnollisesti on myös jatkaa sopimusta, jos on ennakoitavissa, että lapsi palaa EHO-jakson jälkeen (voimassa oleva laki ei siihen tietysti pakota) vanhaan sijaishuoltopaikkaansa. Tällaisella menettelyllä turvataan hyvän ja lapselle hänen etunsa mukaisen turvallisen sijaishuollon jatkuvuutta.

60 c § Erityisen huolenpidon jakson toimeenpano

Pykälän 1 momentin mukaan, erityisen huolenpidon jakso voidaan järjestää lastensuojelulaitoksessa, jonka käytettävissä on sen toteuttamiseksi riittävä kasvatuksellinen, sosiaalityön, psykologinen ja lääketieteellinen asiantuntemus. Laitoksessa tulee olla toiminnan edellyttämä tehtävään soveltuvan ammatillisen tutkinnon omaava henkilöstö ja erityisen huolenpidon jakson toteuttamiseksi terveydellisiltä ja muilta olosuhteiltaan asianmukaiset tilat.

Pykälä mahdollistaa siten EHO-jaksojen järjestämisen entistä laajemmin lastensuojelulaitoksissa. EHO-jaksojen pituus myös pitenee. Tätä on pidettävä sinänsä myönteisenä seikkana. Lapset, jotka huonokuntoisuutensa tai vaikeiden oireittensa vuoksi tarvitsevat väliaikaisesti sellaista vaativaa sijaishuoltoa, johon kuuluu paljon erilaisia integroituja palveluja ja tukea, tai lapset, jotka tarvitsevat muuta erityistä yksilöllistä sijaishuoltoa, ovat voineet tällä hetkellä joutua jonottamaan erityisen huolenpidon jaksoille (EHO-jaksolle) tai muuhun erityisen tarpeensa mukaiseen sijaishuoltopaikkaan useiden kuukausien ajan.

Esityksen 2 momentin mukaan erityisen huolenpidon jakson aikana lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on suunniteltava lapsen sijaishuollon toteuttaminen erityisen huolenpidon jakson jälkeen.

Tuon esiin seuraavan.

Suunnittelua olisi tehtävä yhdessä lapsen, lapsen huoltajan ja vanhemman (ja tarvittaessa lapsen läheispiiriin kuuluvan henkilön), tulevan sijaishuoltopaikan ja erityisen huolenpidon asumisyksikön henkilökunnan kanssa lapsen sijaishuollon järjestämisestä sekä miten ja millaisin tukitoimin turvataan lapsen hoidon ja huolenpidon jatkuvuus.

Mikäli lapsi kotiutetaan EHO-jaksolta, joko lakkauttamalla huostaanotto tai vaiheittain siten kuin lastensuojelulain 49 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään, ja kun lapsi siirtyy jälkihuoltoon, tulisi suunnittelussa arvioida, minkälaista jälkihuollollista tukea lapsi tarvitsee, mitä tukea lapsen läheispiirille tulee järjestää ja tuleeko vanhemmille laatia erikseen asiakassuunnitelma (vanhemmuutta tukeva suunnitelma). Suunnittelussa on erityisesti, miten lapsen tarvitsemien palvelujen jatkuvuus voidaan turvata ja edellyttääkö tämä erityisiä jälkihuollollisia tukitoimia tai palveluja.

Edellä sanotun johdosta säännöksen 2 momenttia voitaisiin muokata esimerkiksi seuraavasti.

Erityisen huolenpidon jakson aikana on 1 momentissa tarkoitetun asiantuntemuksen omaavien henkilöiden tavattava säännöllisesti lasta sekä osallistuttava lapsen erityisen huolenpidon jakson suunnitteluun, toimeenpanoon ja arviointiin. Erityisen huolenpidon jakson aikana lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on suunniteltava lapsen sijaishuollon toteuttaminen erityisen huolenpidon jakson jälkeen. Suunnittelussa tulee ottaa huomioon palveluiden jatkuvuus lapsen sijaishuoltopaikka muutettaessa tai kun lapsi siirtyy erityisen huolenpidon jakson päätyttyä jälkihuoltoon. Erityisen huolenpidon jakson aikana lapselle on lisäksi tehtävä tarvittavat lääkärintarkastukset.

EHO-jakso ja lapsen sivistykselliset oikeudet sekä suljettu kuntouttava laitospalvelu

Tuon valiokunnalle esiin seuraavan.

Esityksessä ei ole käytännössä ollenkaan arvioitu, miten lapsen lastensuojelulain 52 a §:ssä säädetty sivistykselliset oikeudet ovat toteutettavissa EHO-jaksojen aikana.

Merkityksellistä asian tässä arvioinnissa on se, että mahdollisuus järjestää EHO-jaksoja laajenee siten, että EHO-jaksoja voidaan järjestää esimerkiksi lapsen nykyisessä sijaishuoltopaikassa (mikäli laitoksen tilat ja henkilökunnan koulutus ja osaaminen antavat tähän mahdollisuuden 60 c §:n 1 momentin tarkoittamin tavoin). Tätä on tietysti lapsen kannalta myönteisenä asiana. Samanaikaisesti EHO-jaksojen pituus maksimissaan on 180 (90+90 vrk) vuorokautta.

Oleellinen kysymys on siis se, miten lapsen koulunkäynti perusopetuslain mukaan tai muu opetus (ammattillinen ja lukio-opinnot) on järjestettävissä EHO-jakson aikana. Vain harvassa laitoksessa on oma koulu, joten lapsen perusopetus tai muu koulunkäynti on järjestettävä EHO-jakson aikana lähiopetuksena koulussa tai muulla tavoin.

Lapsella on subjektiivinen oikeus perusopetukseen sijaishuollon aikana siten kuin siitä säädetään perusopetuslaissa. Sijoitettujen lasten perusopetuksen järjestäminen on kunnan järjestämisvastuulla oleva tehtävä. Sivistyksellisiin oikeuksiin kuuluu lastensuojelulain 52 a §:n mukaan myös muu opetus, eli esimerkiksi ammatillinen- ja lukiokoulutus tai TUVA- koulutus. EHO-jakson aikana on siis varmistettava, että sijoitettu lapsi voi myös aloittaa tai jatkaa mainituissa koulutuksissa.

Perusopetuslain mukainen kunnan vastuu opetuksen järjestämisestä ja lapsen oikeudesta perusopetuslain tarkoittamaan opiskelun tukeen koskee myös erityisen huolenpidon jakson aikaista koulunkäyntiä. Tästä perusopetuslain mukaisesta opetuksen järjestämisvastuusta ei voida EHO-jakson aikana poiketa edes silloin, kun opetusta järjestetään perusopetuslain 20 h §:n nojalla toisin.

Lapsen sairaus ja psyykkiset esteet eivät siis lähtökohtaisesti oikeuta sulkemaan lasta oppivelvollisuuden ja siten maksuttoman perusopetuksen tai toisen asteen koulutuksen ulkopuolelle.

Mikäli opetuksen järjestäjä on tilapäisesti päättänyt lapsen perusopetuslain mukaisista erityisistä opetusjärjestelyistä (lapsi käy koulua sijaishuoltopaikasta käsin), vastaa asuinkunta eli laitoksen sijaintikunta opetuksen järjestäjänä perusopetuslain 4 ja 6 §:n mukaisesti opetuksesta.

Perusopetuslaki ei anna ainakaan suoraan vastausta tilanteeseen, jossa lapsella ei ole perusopetuslain tarkoittamia terveydellisiä perusteita, esimerkiksi lapsi saattaa olla karkailualtis tai käyttäytyä väkivaltaisesti, jolloin lapsi ei voi opiskella EHO-jakson aikana koulussa lähiopetuksessa.

Perusopetuslaki ei ilmeisesti mahdollista oppilaan opetuksen järjestämistä pitkäkestoisesti perusopetuslaista ja opetussuunnitelman perusteista poikkeavasti. Kuitenkin EHO-jakson pituus voi olla (ja usein on) käytännössä esityksen mukaisesti 6 kuukautta (90+90 vrk).

Tuon tässä esiin vielä erään näkökohdan.

Suljettua kuntouttavaa laitospalvelua ryhdytään järjestämään (ainakin lain voimaantullessa) yhdessä valtion lastensuojelulaitoksessa. Laitoksella on valmiudet järjestää ainakin perusopetuslain mukaista opetusta sijoitetuille lapsille.

Esityksessä on tältä osin vain todettu, että ”Yhdessä OKM:n ja OPH:n kanssa tulee jatkossa ratkaista, miten ammatillinen- ja lukio-opetus koulukodeissa voitaisiin toteuttaa ja rahoittaa”.

Epäselväksi siten jää, minkälaiset mahdollisuudet sijoitetulla lapsella on lain voimaantullessa jatkaa esimerkiksi lukio-opintojaan tai ammatillista opiskelua.

69 a § Luvatta lastensuojelulaitoksesta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen ja laki sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 321 §:n muuttamisesta

Pykälän 4 momentin mukaan lapsen etsinnän ja palauttamisen saa toteuttaa vain laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö tai toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija. Laitos ei saa toteuttaa lapsen etsintää ja palauttamista ostopalveluna.

Momentin kolmannen virkkeen mukaan ”Laitos ei saa toteuttaa lapsen etsintää ja palauttamista ostopalveluna”.

Selvänä on pidettävä momentin ensimmäisen virkkeen mukaisesti, ettei myöskään hyvinvointialue voi toteuttaa lapsen etsintää ja palauttamista ostopalveluna. Sama koskee myös 69 d §:n mukaista tilannetta, kun kyse on perhekodista luvatta poissaolevan lapsen etsinnästä ja palauttamisesta.

Turhien tulkintaongelmien välttämiseksi momentin kolmas virke voisi kuulua esimerkiksi seuraavasti.

Lapsen etsintää ja palauttamista ei saa toteuttaa ostopalveluna.

Hallituksen esityksessä mahdollistetaan lapsen puhelimen paikantaminen laissa säädetyillä edellytyksillä. Esitystä on pidettävä perusteltuna ja välttämättömänä.

Esitetyt säännökset (69 a §:n 2 momentti ja sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 321 §) eivät kuitenkaan esitetyn sisältöisenä anna mahdollisuutta paikantamiseen, jos kysymys on luvottomasti sijaishuoltopaikasta poistuneesta sellaisesta lapsesta, joka sairautensa tai vammaisuutensa, käytös- ja tunne-elämän häiriöiden ja psyykkisten ongelmien takia on vakavassa vaarassa terveytensä tai turvallisuutensa osalta, esimerkiksi lapsen vakavat mielenterveysongelmat, itsetuhoisuus, elintärkeiden lääkkeiden puuttuminen tai niiden saanti.

Tämän takia mainittuja säännöksiä voitaisiin täydentää esimerkiksi seuraavalla tavalla.

69 a §:n 2 momentti

Sijoittajahyvinvointialueella ja Ahvenanmaan maakunnan vastaavalla viranomaisella on oikeus saada hätäkeskukselta 1 momentissa tarkoitetun lapsen käyttämän liittymän tai pääteliitteen sijaintitiedot ja tiedot liittymän tunnisteesta, jos sijoittajahyvinvointialueen tai Ahvenanmaan vastaavan viranomaisen perustellun käsityksen mukaan 1 momentissa tarkoitetun lapsen olosuhteet, vammaisuus tai sairaus, päihteiden käyttö, muu kuin vähäisenä pidettävä rikollinen teko tai muu niihin rinnastettava käyttäytyminen taikka riski joutua rikoksen kohteeksi uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä. Hätäkeskuksen tiedonsaantioikeudesta edellä mainittuihin tietoihin säädetään sähköisen viestinnän palveluista annetun lain (917/2014) 321 §:n 2 momentissa.

Sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 321 §

Hätäilmoituksia vastaanottavien viranomaisten tiedonsaantioikeus

2) hätäilmoituksen kohteena olevan henkilön käyttämän liittymän tai päätelaitteen sijaintitiedot sekä tiedot liittymän tunnisteesta, tilaajasta, käyttäjästä ja asennusosoitteesta, jos henkilö on hätäilmoituksen vastaanottaneen viranomaisen perustellun käsityksen mukaan ilmeisessä hädässä tai välittömässä vaarassa.

Teleyritys on velvollinen luovuttamaan hätäkeskukselle sen pyynnöstä lastensuojelulain (417/2007) 69 a tai 69 d §:ssä tarkoitetulla tavalla luvatta lastensuojelulaitoksesta tai perhekodista poissaolevan lapsen käyttämän liittymän tai päätelaitteen sijaintitiedot ja tiedot liittymän tunnisteesta. Edellytyksenä pyynnön tekemiselle on, että sijoittajahyvinvointialueen tai Ahvenanmaan maakunnan vastaavan viranomaisen perustellun käsityksen mukaan lapsen olosuhteet, vammaisuus tai sairaus, päihteiden käyttö, muu kuin vähäisenä pidettävä rikollinen teko tai muu niihin rinnastettava käyttäytyminen taikka riski joutua rikoksen kohteeksi uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä.

69 b § Lapsen kiinniotto

Pykälässä on säädetty lapsen kiinniottamisesta ja voimakeinojen käyttämisestä.

Lapsen olinpaikan selvittyä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä ja toimivaltaisella sosiaalihuollon viranhaltijalla on oikeus säännöksen mukaan pitää lapsesta kiinni lapsen kiinniottamiseksi ja siirtämiseksi kuljetukseen käytettävään autoon tai muuhun kulkuvälineeseen. Kiinnipito, henkilöntarkastus ja aineiden ja esineiden poisottaminen voidaan pykälän 3 ja 4 momentin mukaan toteuttaa yksityisissä tiloissa tai julkisilla paikoilla.

Pykälän 3 momentin mukaan lapsen olinpaikan selvittyä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä ja toimivaltaisella sosiaalihuollon viranhaltijalla on oikeus lapsen kiinniottamiseksi pitää lapsesta kiinni, jotta lapsi voidaan siirtää kuljetukseen käytettävään autoon tai muuhun kulkuvälineeseen. Kiinnipitämiseen sovelletaan muutoin, mitä 68 §:n 2–6 momentissa säädetään.

Hallituksen esityksen mukaan ”Kiinnipitäminen tarkoittaisi tässä tarkoituksessa lähtökohtaisesti kevyttä fyysistä taluttamista. Tavoitteena olisi, että asiassa olisi yhteisymmärrys lasta etsivän työntekijän ja lapsen välillä. Muu kulkuväline voi olla esimerkiksi raitiovaunu tai juna” (HE 149/2025, s.146).

Lisäksi pykälän 4 momentin mukaan laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö ja toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija voi kiinnioton turvallisuuden varmistamiseksi tehdä lapselle 66 §:ssä säädetyin edellytyksin ja tavoin henkilöntarkastuksen. Henkilöntarkastuksen tehnyt henkilö saa ottaa lapselta pois lapsen hallussa olevat 4 b §:ssä tarkoitetut aineet ja esineet. Henkilöntarkastuksen sekä aineiden ja esineiden poisottamiseksi laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä ja toimivaltaisella sosiaalihuollon viranhaltijalla on oikeus käyttää sellaisia henkilöntarkastuksen sekä aineiden ja esineiden poisottamisen toteuttamiseksi välttämättömiä voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina lapsen ikä ja käyttäytyminen sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen.

Tuon esiin seuraavan.

Kun kiinnioton yhteydessä käytetään voimakeinoja, voivat tilanteet ajautua hallitsemattomiin voimankäyttötilanteisiin, joihin voivat olla osallisina myös täysin ulkopuoliset henkilöt. Julkisella paikalla tapahtuvan lapsen kiinnioton yhteydessä työntekijöihin tai ulkopuolisiin henkilöihin voi myös kohdistua väkivallan uhkaa.

Oikeusasiamies on ratkaisussaan EOA 23.12.2024 Dnro 6723/2024 suhtautunut kielteisesti voimakeinojen käyttämiseen lasta kiinniotettaessa. Ratkaisun mukaan kiinniotto-oikeuden tulisi olla poliisilla. Sosiaalihuollon viranomaisilla ei ainakaan yleensä ole riittävää koulutusta ja kokemusta voimakeinojen tai muiden pakkoa sisältävien keinojen käyttöön, mikä voi aiheuttaa vaaratilanteita niin lapsen kuin toimivaltuuksia käyttävän viranomaisen kannalta. Lisäksi esimerkiksi yleisellä paikalla tapahtuva kiinniotto ja voimakeinojen käyttö muun kuin poliisin toimesta voi aiheuttaa sivullisissa hämmennystä ja virhetulkintoja tapahtuman luonteesta.

Voimakeinoin turvautuminen yleisillä paikoilla merkitsee vakavaa riskiä niiden kohteeksi joutuvan henkilön ja tilanteessa läsnä olevien oikeuksien kannalta. Tämän takia voiman käyttöön tulisi turvautua vain hyvin poikkeuksellisesti, jolloin tilannekohtaisessa ”uhka”- tai ”riskiarviossa” on lasta etsivien arvioitava tulisiko asiassa pyytää pikemminkin poliisilta virka-apua. Säännöstä tulisi tältä osin vielä arvioida ja tarvittaessa tarkentaa.

70 a § Eristämisen yhteydessä toteutettava kameravalvonta

Pykälässä säädetään kameravalvonnasta (teknisenä valvontana) eristämistilassa. Säännös on perusteltu jo senkin takia, että kameravalvontaa on käytetty vuosikausia yleisesti lastensuojelulaitoksissa.

Kameravalvontaan liittyy myös oleellisesti kysymys siitä tulisiko kameravalvonnan olla tallentavaa vai ei-tallentavaa. Kysymys on myös oikeusturvan ja valvonnan toteuttamisesta. Jos kyse on tallentavasta kameravalvonnasta, syntyneet valvontanauhat ovat viranomaisen (sijoittajahyvinvointialueen) asiakirjoja, joista sijoittajahyvinvointialue ja valvovat viranomaiset voivat saada valvonnan kannalta tietoa sille tehdyn epäkohtailmoituksen tai kantelun tutkimiseksi.

Varsinkin lasta lastensuojelulain mukaisena rajoitustoimenpiteenä eristettäessä, voidaan jälkikäteen arvioida, oliko eristämisen jatkamiselle/lopettamiselle lain mukaiset perusteet.

Tallentava kameravalvonta edistää siten sijoitetun lapsen, mutta myös laitoksen henkilökunnan oikeusturvan toteutumista.

71 § Erityiset rajoitukset kuntouttavan suljetun laitospalvelun aikana

Pykälän mukaan lapselle on tehtävä 2 ja 3 momentin mukaiset rajoitukset, vaikka välttämättä niihin ei olisi tarvetta.

Tämän takia ainakin pykälän 2–3 momenttien imperatiivimuoto tulisi muuttaa siten, että rajoituksista päättäminen sisältää aina yksilökohtaista harkintaa siten kuin 61 a §:ssä rajoitusten käytön yleisistä edellytyksistä säädetään.

72 § Erityiset rajoitukset erityisen huolenpidon jakson aikana

Pykälän 2 momentin mukaan lapselle on tehtävä erityisen huolenpidon jakson kestäessä suunnitelmallisesti henkilönkatsastuksia hänen päihteettömyytensä varmistamiseksi, vaikka siihen ei olisi tarvetta.

Tämän takia pykälän 2 momentin imperatiivimuoto tulisi muuttaa siten, että rajoituksesta päättäminen sisältää aina yksilökohtaista harkintaa siten kuin 61 a §:ssä rajoitusten käytön yleisistä edellytyksistä säädetään.

Lopuksi

Lain voimaantulosta ei ole nyt tarkkaa tietoa.

Muutokset varsinkin perhehoitajien tehtäviin, erityisen huolenpidon jaksojen järjestäminen, uudistuneet lapsen etsintää ja kiinniottoa koskevat säännökset sekä päätösvaltaa koskevat muutokset edellyttävät koulutuksen järjestämistä hyvinvointialueilla, lastensuojelulaitoksissa sekä hyvinvointialueen järjestämää ohjausta sen omien perhehoitajien osalta.

Tämä tulisi huomioida lain voimaantulosta päätettäessä.

Helsingissä 10.3.2026

Tapio Rätty

OTK